

Надзея Зуева

ФАЛЬКЛОРНЫЯ МАТЫВЫ Ё ТВОРЧАЙ СПАДЧЫНЕ ЛУКАША КАЛЮГІ

В научной публикации рассматривается проза Лукаша Калюги, которая содержит в себе богатый материал для изучения белорусского фольклора как неотъемлемой части народной культуры. Анализируемые произведения показывают постоянное внимание прозаика к национальной культуре, фольклору – важным факторам в формировании менталитета белорусов. Через призму художественного слова анализируются приметы, пословицы, фразеологизмы, диалектизмы, описания традиционных праздников и обрядов, а также художественный язык произведений и др. Подчеркивается значение личности писателя для современной отечественной гуманитарной науки.

The prose of Lukash Kaluga contains rich material for studying Belarusian folklore as an integral part of folk culture. His works show the continued attention of the prose writer to the national culture and folklore as important factors in the formation of the mentality of the Belarusians. The author analyzes signs, proverbs, idioms, dialectisms, descriptions of traditional holidays and ceremonies as well as the artistic language of works, etc. The article presents the opinions of reputable scientists of the last century, as well as contemporary literary critics and folklorists. This underlines the importance of the personality of the writer for modern domestic humanitarian.

Лукаш Калюга (1909 –1937), сапраўднае імя Кастусь Пятровіч Вашына, нарадзіўся ў вёсцы Скварцы былога Койданаўскага павета, цяпер Дзяржынскага раёна. Лёс адлічыў Лукашу Калюгу мала часу; калі паглядзець на дату смерці пісьменніка, становіцца відавочным, чаму перарвалася яго жыццё і хто вінаваты ў гэтым.

Нягледзячы на тое, творчая спадчына праявілася надзвычай багатым матэрыялам для вывучэння беларускага фальклору. У аснове яго апавяданняў – уласнае светабачанне, якое фарміравалася перш за ўсё ў вясковым асяроддзі. Народныя матывы выяўляюцца ў шматлікіх

мастацкіх вобразах, сімвалах, пейзажных замалёўках, параўнаннях, апісаннях народных святах ды абрадах, пэўных моўных адзінках і да т. п.

Даследчыца творчасці пісьменніка Л. В. Алейнік сцвярджае, што яго «найперш цікавіла псіхалагічнае, прыроджанае і спрадвечнае ў чалавеку. Мастацкае асэнсаванне традыцый і звычайў продкаў, народнага побыту і ўзораў фальклору не было самамэтаю у творчасці аўтара» [2, 253]. З гэтым можна пагадзіцца, аднак неабходна ўзгадаць некаторыя факты з біяграфіі пісьменніка, якія гавораць пра тое, што для празаіка было вельмі важным адлюстраванне ў творах самабытнасці, ідэнтычнасці, менталітэту народа ў тым ліку і праз прызму фальклору як элемента традыцыйнай культуры. Па ўспамінах Антона Адамовіча, «яшчэ вучнем апошніх класаў гэтае школы (Койданаўскай. – *Аўт.*) Калюга захапляецца вельмі пашыранай тады краяведчай працай, пачынае запісваць народныя песні ды іншыя фальклорныя творы сваёй мясцовасці (м. Койданава, цяпер Дзяржынскі раён Мінскай вобласці. – *Аўт.*), а таксама і асабліва – словы ды звароты народнай мовы. Назбіраныя матэрыялы адсылае ў Інстытут Беларускай Культуры (папярэднік Беларускай акадэміі Навук) у Мінск, дзе яны спатыкаюць высокую ацэнку як лепшыя з дасланых у інстытут матэрыялаў як з пункту гледзішча зместу і мовы, так і з боку дакладнасці і акуратнасці запісу» [1, 488]. Гэта не адмаўляе той факт, што выяўленне нацыянальнай духоўнай спадчыны беларусаў з'яўлялася адной з важных задач, якую ставіў перад сабой Лукаш Калюга.

Так, у кароткім апавяданні «Вясна», карціны прыроды створаны, каб паказаць штодзённае жыццё і побыт герояў – гэта асноўны прадмет мастацкайрэпрэзентацыі ў творы. Разам з тым рамантычныя малюнкi прыроды падаюцца ў вобразнай стылістыцы, якая аддалена ад звыклага вясковага светаўспрымання. Наваколле – нібы жывыя істоты – гэта калюгаўскі антрапамарфізм, ён набліжае твор да фальклору, напрыклад: «Гудзе і пераліваецца маленькая ручайка, перабягаючы пад невялічкім

мастком дарогу»; «Яркі свет рассыпаных на полі зорак сляніў Тодару вочы» [4, 32], «І хлюпаюць на макраце яго боты»; «Спакусліва моргае агеньчык пад трыножкаю» [4, 33] і да т. п. І. Я. Навуменка адзначаў: «Зрэшты, гэта невычэрпная крыніца мастацкага вобразнага бачання свету, бо, скажам, дзякуючы такому пагляду на прыроду рэчка, поле, лес, луг могуць поўніцца радасцю, смуткаваць, гаварыць, смяяцца, г. зн. жыць такім жа, як і чалавек, жыццём. Гэта пэўная даніна зжытаму, міфалагічнаму светаўспрыманню, рэшткі якога, як бачым, захаваліся ў беларусаў да XX стагоддзя» [5, 12].

Народная творчасць знаходзіць яркае выяўленне ў творчай спадчыне Калюгі, і фальклор у яго з'яўляецца адным са сродкаў стварэння чалавечых характараў. Празаік абапіраўся на здабыткі вуснапаэтычнага мастацтва і ўмела выкарыстоўваў іх у сваіх творах. З гэтай народазнаўчай крыніцы ён чэрпаў творчае натхненне. Яўген Лецка адзначаў, што Лукаш Калюга «пісаў жыццё з натуры, без аздоб і прыхарошвання» [4, 15]. Пісьменнік паказваў матэрыяльнае і духоўнае жыццё народа, што нясе ў сабе адметныя і непаўторныя маральна-этычныя каштоўнасці. Так, у аповяданні «Вясна» чытаем: *«У бярэзнічку за будынкамі, што, як стада авечак, рассыпаліся на шырокай сядзібе шляхціца Вінцэся <...>»; або «<...> вуглы пузатага будынка, што больш за сто коп глытае восенню ў свае зявы» [4, 33]. І. Я. Навуменка пісаў некалі пра паэтызацыю сялянскай працы ў паэме Якуба Коласа «Новая зямля»: «Такіх прадметаў многія сотні, і яны пад пяром мастака, які ўмее глядзець на свет з дасціпнай народнай зацікаўленасцю, сталі ёмістымі дэталямі, паўнацэннымі вобразамі ў паэтычнай кнізе сялянскага жыцця-быцця» [5, 12]. Гэтае меркаванне даследчыка цалкам стасуецца са стылем: *«Улетку спелыя калоссі гнуць свае пажоўклыя галовы на твае грудзі, як пройдзеі мяжою, і шастаюць казку пра жыццё» [4, 33].* Падобныя апісанні звычайных збажыны, межаў сялянскіх сядзіб, будынкаў часта аздоблены*

традыцыйнымі эпітэтамі, параўнаннямі, сімваламі. Яны паўстаюць перад вачыма чытача нібы жывыя, прымушаюць уявіць сябе адушаўлёнымі істотамі, якія могуць дыхаць, глытаць, пазяхаць, есці, бегчы, плакаць.

Гэта ўсё надае твору глыбокі лірызм, выяўляе шчырыя і непасрэдня адносіны аўтара да родных мясцін і краявідаў.

Даследчыкі падкрэсліваюць, што «найперш, навідавоку ў прозе Лукаша Калюгі – арыгінальнасць мастацкага маўлення» [2, 253]. Мова яго твораў – яркая, вобразная, афарыстычная, прасякнутая добрым гумарам, часам незласлівай іроніяй ды народнай дасціпнасцю. Так, у творы «Краўцы і чаляднікі» ёсць яркія прыклады народнага добрага гумару: *«Дзяўчаты, дзе збяруцца з кудзеляю, дык, Міхалюка ўгледзеўшы, песню пяюць: – Міхалюк! Міхалюк! / Пойдзем у апенькі! / – Не хачу, не люблю! / Я шчэ маладзенькі»* [4, 47]. З гумарам адказвае на просьбы хутчэй навучыць рамесніцтву шыцця дапытліваму чалядніку Аляксандры «ўхвалёны» кравец Вінцэнтэ: *«Састарэеш хутка, калі замалада ўсё ўвазнаеш, брат ты мой, – жартам той адкаснецца»* [4, 39].

Многія даследчыкі не змаглі абмінуць творчасць Калюгі, не згадаўшы пра асаблівую маўленчую тканку яго твораў. Так, Ф. Янкоўскі пісаў: «Здзівіў Л. Калюга. Я вылушчыў фразеалагізмы з яго твораў, атрымаўся дарагі фразеалагічны слоўнічак. Калюгаў» [8, 341]. Не раз сам Калюга звяртаў увагу неабыякавых чытачоў і дасціпных мовазнаўцаў на чысціню маўлення, выкарыстання тых ці іншых моўных выразаў і рабіў пэўныя заўвагі ў сваіх творах. Вось некаторыя з іх: «Слова “зараз” у нашай літаратурнай мове ўжываецца няправільна, не гэтак, як у народнай. <...> А на вёсках, як у нашым раёне, так і ў другіх: ад сялян Магілёўшчыны, Віцебшчыны, Случчыны, з якімі мне даводзілася сустракацца, я ні разу не чуў слова “зараз” у цяперашнім часе (гэта слова ўжываецца толькі ў будучым)», або «<...> чым рабіць пераклады, лепш было б унесці ў літаратуру самабытныя звароты мовы, якімі гавораць

сяляне розных куткоў Беларусі. <...> Іх нельга падпісаць пад адпаведнымі расійскімі выразамі, каб прыходзілася слова ў слова і нават парадку не змяніць, але ж затое яны – нашы нацыянальныя звароты мовы». Тут жа пазначана Калюгам: «вёска Скварцы каля Койданава на Міншчыне» [4, 418–419]. Гэты прыклад найлепшым чынам дэманструе непахіснасць Калюгіў абранні нацыянальна-адраджэнскага кірунку сваёй дзейнасці. У прыведзенай цытаце выразна бачыцца абразлівае стаўленне да памылковага выкарыстання слоўных выразаў. Калюга выступае не толькі як пісьменнік, але і як філолаг-даследчык, які імкнецца захаваць традыцыйнае і самабытнае ў маўленні свайго народа. У артыкуле да зборніка твораў Лукаша Калюгі «Слоўнік Калюгавай мовы» Ніна Гаўрош і Тамара Трыпуціна пісалі: «Мова пісьменніка – у аснове беларуская літаратурная мова, у якой, аднак, выразна адлюстравалася лексіка і фразеалогія роднай Дзяржыншчыны, з яе метафарычнасцю, багатай сінанімікай і ацэнчнасцю» [4, 420]. Прычым значэнне гэтых слоў ці словазлучэнняў канкрэтызуецца толькі ў кантэксце. Прывядзём некаторыя з іх. Фразеалагізмы: *даць храпунца* – моцна заснуць, захрапсці; *даць кішчы спакой* – пад'есці; *даматурскі хлопец* – гаспадарлівы хлопец [4, 429]; *глядзець ручным ягнём* – быць знешне пакорлівым [4, 428]; *зашыць розум* – прышыць што-небудзь на сабе, нічога не ўзяўшы ў зубы [4, 432]; *не даць злажыцца з брэхнямі* – не даць уставіць слова [4, 444]; *на смаку знацца* – быць дэгустатарам [4, 440]; *пайсці з пылам* – згінуць, прапасці [4, 444]; *паўстаўляць вочы* – здзіўлена глядзець [4, 446]; *казлы падраць* – вінітаваць [4, 434]. Сінтаксічныя канструкцыі, не ўласцівыя кадыфікаванай мове: *глыбей Вялікадня* – да Вялікадня [4, 428], *на той бок нямецкае вайны* – да нямецкай вайны [4, 441]; *над нашы Баркаўцы* – за нашы Баркаўцы [4, 440]. Дыялектныя словы: *адыхтар* – сапраўды; *апамагчыся* – разжыцца [4, 424–425]; *бабскія «казалы»* – плёткі; *Бабак* –

гультай, дурань [4, 424]; *гнушка* – накрыўка, якой закрываюць гаршкі ў печы, падстаўка [4, 428]; *дзедаваць* – святкаваць дзяды, памінаць нябожчыкаў [4, 429]; *кавалеры* – кветкі [4, 434]; *Крэвія* – Беларусь [4, 436]; *ірха* – вузенькая палоска скуры або аўчыны, якая закладваецца ў шво кажуха [4, 434]; *камар* – пакой [4, 434]; *калашня* – месца, дзе кладуць неабмалочанае збожжа [4, 434]. Рэлігійныя народныя календарныя святы: *Градавая серада* [4, 428]; *Дзвятнік* – хрысціянскае свята, якое адзначаецца ў чацвер дзвятага тыдня пасля Вялікадня; *Дзясятуха* – хрысціянскае свята, якое адзначаецца ў дзясятую пятніцу пасля Вялікадня [4, 429]; *Піліпаўка* – пост перад Калядамі [4, 447]; *Звеставанне* – Благавешчанне [4, 432]; *Сёмуха* – хрысціянскае свята, якое святкуецца праз сем тыдняў пасля Вялікадня [4, 452] і г. д. Як бачна, сувязь рэлігійных свят са святамі народнага календара вельмі цесная, што ў генетычным плане зазначала Т. І. Шамякіна: «Не варта, асабліва нам, беларусам, разводзіць па розныя бакі язычніцтва і хрысціянства. Язычніцтва старажытных славян, нашых продкаў крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў з іх культам Сонца, культам адзінага бога Сварога, які быў разліты па ўсёй прыродзе і ў кожны перыяд гадавога кола паўставаў то Ярылам, то Перуном, то Купалай, то Снапом, то Дубам, то Родам, але кожны раз аставаўся галоўным над багамі, – бацькам багоў, такое язычніцтва заканамерна прыводзіла да хрысціянства, было неўсвядомленым хрысціянствам» [7, 185]. Таму лагічна, што для беларуса рэлігійныя і народныя святы былі важныя адначасова.

Бясспрэчна, мова твораў даволі складаная, аднак у гэтым каштоўнасць творчасці Лукаша Калюгі, аднаго з нямногіх, хто здолеў захаваць самабытную рэгіянальную гаворку, якая сёння ўяўляе неацэнную скарбніцу не толькі для навукоўцаў, але і для ўсяго беларускага народа.

Творчасць Лукаша Калюгі ўключае шматлікія фальклорныя

ўзоры малойрадзімы –Койданаўскага павета, сучаснай Дзяржыншчыны. Аўтар добра ведаў народную педагогіку. Зразумела, што маральнае і этычнае выхаванне народа знаходзіць увасабленне і ў яго творах. Так, чытаем у апавяданні «Краўцы і чаляднікі»: *«Смяяцца таварыства будзе, як, тэрміну не дабыўшы, вернецца дамоў [чаляднік Міхалюк]. Вось чаго боязна!»* [4, 47], або *«І на вуліцу брыдка ісці яму, на вочы таму паказвацца, хто бачыў, што гэтакі сам у сабе хлопец трэйці год выбывае і ўсяго старое, што будзе пераліцоўвацца, пора ды ірху на кажух выскрабае»* [4, 39–40]. У дадзеным выпадку расказваецца пра кравецкі занятак падмайстра, які трэйці год вучыцца ў славутага на ўсю ваколіцу краўца Вінцэнты і не можа асвоіць гэтую складаную для яго справу, – толькі і робіць, што займаецца старым адзеннем, якое трэба будзе перашываць ды выскрабае ірху. Пры гэтым малады вучань краўца адчувае сорам перад людзьмі за няспраўджаныя ад яго чаканні, баіцца асуджэння, якое, дарэчы, даследчыца Г. П. Арлова адносіць да аднаго з метадаў народнага выхавання. Асабліва падпадалі пад грамадскае асуджэнне лайдакі і плеткары: *«Ну і язычок, каб ён табе адсох да нядзелі»*, пры гэтым аўтарская заўвага папярэджвае чытача пра ненаўмыснае і незласлівае асуджэнне: *«Словы то сярдзітыя, але ласкава сказаны»* [4, 46], што, безумоўна, выступае адной з спрадвечных дамінантных рыс беларускага нацыянальнага характару. У дадзеным прыкладзе «факты і падзеі жыцця асобнага чалавека становяцца здабыткам грамадзян, прадметам абмеркавання, у выніку якога фарміруецца пэўная грамадская думка» [4, 20]. Такім чынам, лічыць даследчыца, яна можа выступаць як «сродак духоўнага ўздзеяння грамадства на паводзіны чалавека. <...> Нярэдка, ацэньваючы тую ці іншую з’яву ў жыцці чалавека, народ бярэ гатовыя, усеабдымныя па зместу і форме характарыстыкі (выслоўі, прыказкі, прымаўкі, афарызмы)» [3, 20–21], што дазваляе гаварць аб своеасаблівым падыходзе да ўрэгулявання

паводзінаў чалавека. Напрыклад, знаходзім у творы «Краўцы і чаляднікі» наступнае: «– *Што ж ты яму зробіш, калі абух удаўся, сваіх мазгоў не ўставіш...*» [4, 40], – з жалем кажа Аляксандраў бацька пра свайго сына, які так і не навучыўся ад краўца; а вось што раіць дасціпны стары кравец маладому шаўцу Вінцэнтэ: «*Паслушэнства й маўклівасць... Яно, калі ў меру, дык і добра нават*» [4, 39]. Такія кароткія, аднак ёмістыя моўныя выразы ўтрымліваюць своеасаблівыя нацыянальныя коды ўзаемаадносін паміж пакаленнямі, выконваюючую выхаваўчую функцыю, якая адыгрывае не апошнюю ролю пры фарміраванні асобы.

Асноўную ўвагу ў творчай спадчыне Лукаша Калюгі прыцягваюць адносіны чалавека да працы. Яна «стварыла чалавека і стала першым сродкам і метадам выхавання, выпеставаным народнай педагагічнай творчасцю» [3, 5]. Менавіта ў яго творах найлепшым чынам рэпрэзентуецца неабходнасць перадаваць у спадчыну пэўныя веды, навыкі, правілы, без якіх немагчыма ўявіць жыццядзейнасць чалавека. У апавяданні «Лук’ян – капераціўскі сабака» знаходзім яскравы прыклад звыклага парадку вядзення хатняй гаспадаркі: «*Падкачае, бывае, другі чалавек на пойле, на аўсе й канюшынавай сечцы гладзенькага жарэбчыка, зімою павучыць у санях хадзіць, ды так да Пятра, пакуль падатку не пісалі, і махне яго на месце рублёў паўтараста*» [4, 49], альбо чытаем у апавяданні «Трахім з Пагулянкі» пра старога Трахіма, які сваімі сіламі пакрысе працягвае весці гаспадарку, спрадвечным чынам выконвае ўсе палявыя работы – сее, капае, засеівае на зіму хоць і невялікі, але свой кавалак зямлі, потым збірае ўраджай, займаецца малацьбой, прычым Калюга апісвае апрацоўку збажыны, як гэта рабілі продкі, – з дапамогай адмысловага прыстасавання: «*Няма чаго яму дома рабіць. Ужо ўсеяўся. Картоплю пакапаў. Зазябліў на зіму свой нешырокі шнурок. З малацьбою ён не надта хоча другіх людзей выперадзіць. Абабіў цэпам капы са тры*

сяго-таго, каб на месяц стала на свій абыходак» [4, 53]. Толькі пасля гэтага Трахім ідзе да суседзей, каб пагаварыць, бо любіў і гэтую справу. Пісьменнік дакладна апісвае традыцыйныя заняткі нашых продкаў, звязаныя з сельскай гаспадаркай ды працай на зямлі, без якой немагчыма было пракарміць вялікую сям'ю, дбайна жыць, незалежна ад іншых: *«Яна [Даміцэля] з мацераю й з меншаю сястрою цэпам малацілі гарох у таку. Не было калі доўга ў хаце забавляцца. Трэба было глядзець работы»* [4, 78]. Аўтару добра ўдаецца перадаць вясковы побыт тагачаснага беларуса, яго стаўленне да абавязковых выкананняў рознага кшталту работ: *«Узышоўшы на гумно, бачыць: полюць маці з Ксеняю ўжо мак, бацька рэзьгінамі носіць куравае сена ў гной. Як сціскае вязку, дым з яго верне, нібы ў пяску дзе качалася гады са тры. Перш бацька вязку падымае на страху току, а ўжо адтуль злаўчыцца й на плечы ўзяць: усё мдыгуецца як сабе лепш ды лягчэй»* (з апавядання «Ні госць, ні гаспадар») [4, 146]. Як мяркуе Г. П. Арлова, «беларускаму народу ўласцівы такія спецыфічныя маральныя якасці, як добрасумленнасць, упартасць у пераадоленні цяжкасцей, асаблівая акуратнасць», што, безумоўна, складалася пад уплывам спрадвечных заняткаў земляробствам, жывёлагадоўляй і інш. [3, 31]. Аднак «дабрабыт селяніна вельмі цесна звязаны з прыродай – з сонцам, багаццем снегу зімой, шчодрымі дажджамі летам. Таму пейзажныя малюнкi маюць як бы свой, утылітарны сэнс <...>» [3, 11], напрыклад *«Надта ж таго года ў жніво дажджы ішлі. Хто з сенажацію прыпазніўся, не заспяшаўся разам з усімі скасіць, а папаў пад благое надвор'е, дык пагналі сена ў копах. Таго лета дождж хоць борзда пройдзе, але ўжо калі секане – рубца сухога на чалавеку не пакіне, каго ў дарозе зловіць»* [4, 91]. Такім чынам, дзякуючы таленавітаму аўтару, існуе цудоўная магчымасць паназіраць за жыццём беларускага селяніна ў пачатку – другой палове мінулага стагоддзя.

У калюгавых творах надзвычай ярка апісваюцца святы і абрады: «Урачыстасць, хараство святочных абрадаў, чысціня адзення і цела, святочна прыбраныя хаты і людзі, песні, музыка – усё гэта <...> дзеля маральна-эстэтычнага выхавання, абуджае патрыятычнае пачуццё» [3, 14]. У творы «Баркаўцы – добрая вёска, і баркаўчане – вясёлыя людзі» Л. Калюга паказвае людзей падчас кірмашу, што адбываецца на вёсцы: *«Хараство ў Баркаўцах, калі кірмашы дзень у мястэчку. Тады за людскімі фурманкамі цераз вуліцу ў нас не прайдзеш. Едуць і едуць. Канца ім няма... Ад цямна і траха не да паўдня з усякім пасудкам: з цэбрамі, вёдрамі, ражкамi, дайніцамі, з мяхамi на вазах усе ў Хлюпск сунуцца. Пад вечар гэтыя самыя людзі ўлегцы з Хлюпска дамоў трухаюцца»* [4, 66]. Або коратка і ясна малюе ў творы «Ні госць, ні гаспадар» стары звычай правядзення вячорак, якія ладзіліся ў адной з хат, дзе збіраліся дзяўчаты і жанчыны, штосукалі і пралі ніткі: *«<...> чаму яны (дзяўчаты) пазаўчора, як Ганька была ў скудзельніцах і ён (Хвядос) там быў, чаму яны так рана разышліся. <...> ...дзяўчата заварушыліся браць прасніцы ды калаўроты, ісці дамоў сталі збірацца. <...> З хаты, дзе была зборня, адчыніліся дзверы. Загаманілі скудзельніцы. Дробны насыпаўся смех»* [4, 330]. Звычайна вячоркі (ці, як яшчэ іх называлі, попрадкі) праходзілі ў перыяд так званай Піліпаўкі, якая пачыналася 28 лістапада і заканчвалася 6 студзеня. Як адзначаў фалькларыст Уладзімір Сысоў, «адметнасць гэтага часу характарызуецца, па-першае, строгімі законамі посту <...>, па-другое, спецыфікай гаспадарчай дзейнасці чалавека, правядзеннем ім вольнага часу, у якім актыўна праявілася песнятворчасць беларускага народа і актывізацыя бытавання іншых фальклорных жанраў» [6, 229–230].

У калюгавай літаратурнай спадчыне шмат спасылак на прыклады фальклору, у прыватнасці прымхаў: *«– А йдзіце вы! Плятуць*

нейкія ракашэды. Дзе гэта відана, каб чэрці ў людзей у дарозе коні выменьвалі ды замест каня рагаціну якую сукаватую маглі чалавеку ў аглоблі ўперці?!» [4, 123]; «Даўней, кажучь, і праўда: некаторыя мелі такія грошы, што за іх можна што хочаш купляць: і тавар у цябе будзе і грошы назад вернуцца – не згледзіш, калі ў кішэні апынуцца» (пра фармазонскія грошы) [4, 119]; прыкмет і забабонаў: «Куры на дождж рана на курасадні селі» [4, 114]; «У тым самым абразіку “касяя” Анцішэўскіх знаходзіцца, з каторым у пажар круга вёскі абыходзяць. Кажучь, як абыдзеш ды ў каторы бок сам пойдзеш, туды й пажар кінецца (мяркуй, значыць, у чыстае поле)» [4, 219]; «Не раз сварыўся Цыпрук на сваю дачку, каб масла перад чужымі не біла: колькі яго ні бі – не саб’ецца, калі благія вочы паглядзяць» [4, 328]; праклёнаў: «– Каб ты свету не знаў!» [4, 114]; параўнанняў: «не такі дурны, як твая сівая цыганская кабыла» [4, 80]; шматлікіх апісанняў народных страў:

«Паглядзеў, дык там капуста. А тлустая ж яна, з баранінай. Скалкі плаваюць наверх. Такая смачная, харошая – хоць ты яе набгом напіся» [4, 76]; «Выняў маленькі гаршчок. Паглядзеў, што ў ім – мачанне. <...> Узяў блін. Сеў і мачае» [4, 310]; «От куццю дык ён лепш густуе» [4, 313] і інш. З дапамогай невычэрпных багаццяў беларускага фальклору Лукашу Калюгу ўдалося значна ўзбагаціць свае творы, аздобіць іх яркавымі беларускімі моўнымі выразамі, нацыянальнымі прыказкамі і прымаўкамі, абрадамі і традыцыямі сваёй мясцовасці. Л. В. Алейнік адзначае, што

«Праз прыпавесцінае, эпічна-сказавае мастацкая думка, жыццёвы і фальклорны матэрыял знітаваны аўтарам у адзінае цэлае» [2, 253]. Сапраўды, Лукаш Калюга, выхадзец з працоўнага асяроддзя, проста, трапна, складна выкарыстоўваў народныя выслоўі, ідыёмы, мастацка- выяўленчыя сродкі, паказваючы такім чынам сапраўднае жыццё, якое ён бачыў паўсюль. У гэтым і ёсць яго асобы дар

нацыянальнага пісьменніка, які імкнуўся захаваць традыцыйныя каштоўнасці для будучага пакалення. Такім чынам, у творчай спадчыне Лукаша Калюгі фальклорныя матывы, акцэнтуючы Шматграннасць аўтэнтчнай духоўнай і матэрыяльнай спадчыны народа, з'яўляюцца неад'емным сродкам пры выяўленні нацыянальнай ідэнтчнасці беларусаў, іх менталітэту.

ЛІТАРАТУРА

1. *Адамовіч, А.* Да гісторыі беларускае літаратуры: навуковае выданне / А. Адамовіч // Лукаш Калюга. Нядоля Заблоцкіх; уклад. і рэд. Валер Булгакаў. – Мінск : Выдавец ПП Зьміцер Колас, 2005. – С. 488 – 521.
2. *Алейнік, Л. В.* Фальклорныя традыцыі ў творчасці Лукаша Калюгі /Л. В. Алейнік/ Матэрыялы II міжнар. навук. фальклорна-этналінгвіст. канф., 14 – 15 красавіка 2005 г., Мінск / Рэдкал.: Васіль Ліцьвінка (уклад.) [і інш.]. – Мінск : Выд. цэнтр Бел. дзярж. ун-та, 2005. – С. 253–257.
3. *Арлова, Г. П.* Беларуская народная педагогіка / Г. П. Арлова. – Мінск : Нар. асвета, 1993. – 120 с.: іл.
4. *Калюга, Л.* Творы: раман, аповесці, апавяданні, лісты / Лукаш Калюга. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2011. – 462 с.
5. *Навуменка, І. Я.* Паэтызацыя сялянскай працы ў паэме Якуба Коласа «Новая зямля» // падрыхт. Т. В. Шамякіна / Веснік Бел. дзярж. ун-т. Серыя 4. Філаал. Журн. Педаг. – Мінск, 2009. – №2 (жнівень). – С. 10 –13.
6. *Сысоў, У. М.* З крыніц спрадвечных / У. М. Сысоў. – Мінск : Выш. шк., 1997. – 415 с.
7. *Шамякіна, Т. І.* Міфалагічныя інтэрпрэтацыі ў прасторы літаратурнай класікі / Т. І. Шамякіна // Польшча: літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс; гал. рэд. – М. Мятліцкі. – РВУ «Лтаратура і мастацтва». – Мінск, 2009 (май). – № 5 (955). – С. 182 –189.
8. *Янкоўскі, Ф. М.* Чытаючы Лукаша Калюгу /Ф. М. Янкоўскі // Радасць і боль: апавяданні, навелы, мініяцюры. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1995. – С. 333 – 345.

